

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРКІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
КОЛЕДЖ

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Міжнародної
науково-практичної
інтернет-конференції
науковців, викладачів,
аспірантів та
фахівців-практиків

(27-29 травня 2020 р.)

ХАРКІВ 2020

3. Швець Г.О. Сучасні інноваційні методи викладання у вищій школі. Наукова думка сучасності і майбутнього: Матеріали IV всеукр. практ.-пізнав. конф. 2016. С. 19-22. URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/33-chetverta-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/42-suchasni-innovatsijni-metodi-vikladannya-u-visshij-shkoli#top> (дата звернення 05.04.2020).

РОЗВИТОК ОСВІТНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Радченко Л.О. – канд. іст. наук, доцент,
професор кафедри, директор
*Харківський торговельно-економічний
коледж КНТЕУ,
Харків, Україна*

Маренич В.М. – канд. юрид. наук,
доцент кафедри журналістики і реклами
КНТЕУ, Заслужений журналіст України
*Київський національний торговельно-
економічний університет,
Київ, Україна*

Щебликіна Т.А. – д-р пед. наук, доцент,
професор кафедри, завідувач
кафедри англійської філології
*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
Харків, Україна*

Система української освіти сьогодні – це громіздкий державний інститут. У Державному бюджеті України на 2020 рік було заплановано на освіту – 136,4 млрд. грн. [1], у 2019 році було виділено 242 млрд. грн. або 6,1% валового внутрішнього продукту країни (в 2016 році – 129,4 млрд. грн. і 5,72% відповідно) [2]. Чисельність зайнятих в галузі освіти – 1,4 млн. чоловік. Це самий багаточисельний сектор бюджетної сфери, який випереджає охорону здоров'я.

В Україні до 2013 року вищою освітою було охоплено 79% випускників, що отримали середню освіту, в Російській Федерації – 76%, Німеччині – 72%, Франції – 60%, Великобританії – 60% [3].

Чи корелюють ці цифри з економічним розвитком країни? Популярна теза про те, що освіта рухає вперед економіку в Україні виявляється бездоказовою, так як якість освіти вимагає значного вдосконалення, а багато дипломованих випускників вишів не працевлаштовані. Але досвід Південної Кореї, Японії, Китаю свідчить про те, що економіка – фактор розвитку освіти, а не навпаки.

Зміни традиційних освітніх систем відбуваються не лише в Україні, але й в світі. Глобальний ринок освіти в 2017 році, за даними компанії Teylor&FrencisGroup, становив 4,4 трильйона доларів. З 2000 по 2014 роки кількість студентів у світі збільшилася в два рази і становила 207 мільйонів чоловік [3].

Американські дослідники проаналізували тенденцію щодо зростання так званої «інфляції дипломів» в останнє десятиліття в США. Вона проявляється в тому, що кількість носіїв вищої освіти зростає, а число доступних для них робочих місць скорочується, що призводить до ще більшої освітньої гонитви. А вимоги до дипломів стають все більш високими. Освітня сфера в США стала виконувати вже більше соціальну, а не просвітницьку функцію. Вона утримує молодь у закладах вищої освіти, віддаляючи момент виходу на ринок праці. І держава не шкодує коштів на підтримку цієї системи.

Останнім часом ми спостерігаємо, що в сфері вищої освіти реформування її системи відбуваються скоріше в парадигмі двадцятого, а не двадцять першого століття. При цьому, в найближчі десять років лише в Японії 46%, а в США – 30% працівників замінить штучний інтелект, і 80% населення «золотого мільярда» залишиться без роботи? [3].

У 2014 році Верховна Рада України прийняла прогресивний Закон «Про вищу освіту» [4]. Його основною задачею стало розширення освітньої автономії закладів вищої освіти, створення ефективних механізмів управління якістю освіти і зміна моделі фінансування. Фактично в Україні повинна бути реалізована модель «ікони» американського неолібералізму Мілтона Фрідмана: гроші від держави на конкурентних основах отримують і приватні, і державні виші з поступовим скороченням останніх.

Головний компонент Закону «Про вищу освіту» прийнятого в 2015 році – створення спеціального державного органу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Запрацювало воно повністю в 2019 році.

Україні вдалось досягти деяких успіхів – введення незалежного зовнішнього оцінювання (ЗНО), як основи для вступу у вищі заклади освіти, було революційною і позитивною реформою, яка надала рівні можливості усім.

Проти української вищої освіти працюють і системні фактори, на які МОН не завжди може вплинути. За даними Держстату, з 2005 року кількість випускників шкіл зменшилась з 526 тисяч чоловік до 203 тисяч у 2018-му. При цьому більша частина самих здібних і мотивованих їдуть навчатися за межі України. Зараз в Польщі навчається вже більше 40 тисяч українських студентів, і лише 5–10% мають наміри повернутися до України. Через кілька років країна може зіштовхнутися з соціальною катастрофою: дистанційна освіта і доступність закордонних освітніх програм можуть повністю знищити вітчизняну вищу освіту, буде звільнено близько мільйона викладачів.

За несприятливої ситуації, коли в країні суттєво скорочується чисельність випускників середніх шкіл і, відповідно, вступників, на деяких спеціальностях вишів залишаються вільні місця, навіть на державне замовлення.

В останні роки попит на вищу освіту зменшується. Так, якщо 10 років тому заклади вищої освіти закінчували більше 60% людей, то в 2018-2019 роках – таких було менше 50%. Випускники 9-го класу обирають для подальшого навчання коледжі і технікуми.

Не дивлячись на таку несприятливу ситуацію, Міністерство освіти і науки України пропонує з 2020 року підняти мінімальну вартість контракту у вишах до 23,4 тисячі гривень [5].

На сайті відомства з'явився проект наказу «Про деякі питання запровадження індикативної собівартості» [6]. Цим документом МОН фактично встановлює у вишах мінімальну ціну контракту. Тепер навчальний заклад, навіть якщо він захоче, не зможе запропонувати студентам ціну нижче встановленої «мінімалки».

Такі «нововведення» МОН вже викликали в соціальних мережах шквал негативних відгуків. Більшість батьків учнів, особливо із сільських шкіл, заявляють, що вони не зможуть оплатити такі витрати за навчання своїх дітей (з урахуванням харчування, проживання, транспортних витрат тощо). Велика кількість батьків заявляють, що за такої вартості навчання пропонуватимуть своїм дітям їхати на навчання за кордон: Польщу, Чехію, інші країни. Там оплата за навчання в деяких університетах навіть нижча ніж в українських.

Разом з тим, більш затребувані українські випускники шукають роботу за кордоном. Адже в Україні немає розвинутої промисловості, яка могла б використовувати наукові розробки вітчизняних університетів і їх випускників. У сучасних науково-освітніх напрямках, таких як нанотехнології, робототехніки і штучного інтелекту ми практично не представлені. Це загроза не лише вищій освіті країни, а й існуванню країни.

У світі парадигма вищої освіти швидко змінюється. В Україні переважають інформаційні технології, а в економічно розвинених країнах на перший план виходять короткі навчальні програми для швидкого засвоєння нових навичок.

Чимало експертів вважає, що покоління, яке нині виховують у школах та вишах, ризикує не знайти хорошої роботи чи збудувати успішної кар'єри, так як підходи до навчання в Україні застаріли.

Сьогодні в освіті існує кілька тенденцій, які вже очевидні й в найближчі роки будуть посилюватися. Основна – це кардинальна зміна змісту освіти. Стара індустріальна школа навчає фактів і жорстких алгоритмів того, що маємо робити. Однак в сучасному світі дедалі менше роботи, яка передбачає просто виконання певної послідовності дій. Крім того, розумні машини виконують це завдання набагато краще за будь-яку людину.

Водночас у людей дедалі більше креативної, складної роботи, тому необхідно опанувати те, з чим комп'ютери в найближчі роки не впораються

краще за людей: пошук нових ідей, розуміння людських емоцій, вміння критично мислити тощо. І сучасні шкільні програми в короткі терміни необхідно пристосувати до таких навичок.

В освіті майбутнього в найближчі роки будуть переважати методики онлайн - та офлайн-навчання. З одного боку можна буде використовувати онлайн-курси найкращих викладачів світу для того, щоб у кожного школяра і студента був доступ до такої освіти. З іншого – розвивати soft skills, тобто навички, необхідні для соціалізації та успішної роботи в команді, наприклад вміння переконувати, знаходити спільну мову з різними людьми. Робота в команді, критичне мислення – все це опановується у малих групах, на семінарах, під час навчання, де велику роль відіграє викладач.

Ми вважаємо, що впродовж найближчих двох десятиліть спостерігатиметься перехід до змішаного навчання в школах та університетах. Наприклад, діти можуть дивитися онлайн-лекції найкращого педагога в світі, а місцеві викладачі проведуть семінари за цими лекціями безпосередньо в школах.

Ще один напрям – професіоналізація освіти, коли кожна дитина навчається за власним індивідуальним планом, відповідно до мети. Досі це було неможливо через економічні проблеми – багато висококваліфікованих вчителів важко забезпечити навіть у розвинених країнах. Тепер за допомогою сучасних технологій це стало доступним.

Діти можуть проходити навчання в онлайн-системі у власному темпі. А вчителі – моніторити засвоєння ними матеріалу і потім запропонувати більш поглиблене завдання, з деякими – попрацювати ретельніше, допомогти розібратися у тій чи іншій темі.

Сьогодні роботодавці часто нарікають, що випускників вишів, які приходять на роботу доводиться усього вчити, бо освіта відірвана від життя. Для того, аби побороти таку ситуацію, слід усунути штучний кордон між школою, університетом і реальним світом. Наприклад, давати дітям можливість робити складні проекти, братись за серйозні, так звані дорослі теми.

Онлайн-курси дають змогу вивчати нове не лише школярам і студентам. Тож усім, незалежно від віку, доведеться підвищувати свою кваліфікацію впродовж життя.

Навчання протягом життя – це загальносвітовий тренд, який торкається всіх щаблів суспільства і вікових груп. Сьогодні швидко змінюються обставини, тому – або людина буде постійно удосконалюватися, вивчатиме все нове, або її знання та навички застаріватимуть і вона стане неконкурентною. Так, автоматизація та роботизація світу приведе до зникнення певних сфер, галузей, професій. Наприклад, роботизовано автомобілі, вочевидь, протягом найближчих 20-ти років майже повністю знищать індустрію вантажних перевезень, таксі.

У найближчі роки на автомобільних ринках світу з'являться моделі літаючих автомобілів. В 2025 році Японія покаже таку модель на Всесвітній виставці Ехро в Осаке [7]. Це дає підстави стверджувати, що в недалекому

майбутньому десятки мільйонів водіїв багатьох країн світу втратять роботу. А для того, щоб знайти нову роботу й працевлаштуватися, їм доведеться перенавчитись.

Сьогодні відбувається революція в освіті в Україні. Разом із провідними закладами вищої освіти впроваджується технологія поєднання традиційного й онлайн-навчання. Так, Іван Примаченко на платформі Prometheus, заснував перші в Україні масові безкоштовні онлайн-курси, на яких зареєстровано понад 600 тисяч слухачів, з яких найчисленніша вікова група – 25-35 років. Друге місце посідають студенти у віці 18-25 років. На третьому місці – люди, яким понад 45. Серед найпопулярніших онлайн-курсів – «Основи програмування» (більш як 100 тисяч зареєстрованих слухачів), «Як створити власний бізнес», «Як створити стартап», цикл курсів із підприємництва, курс «Наука повсякденного мислення», «Бізнес англійською», курси ЗНО тощо [8].

В умовах карантину, запровадження дистанційної платформи онлайн, сприяє засвоєнню навчального матеріалу і самостійному здобуттю студентами професійних компетентностей.

З розвитком і вдосконаленням системи освіти виникає ряд проблем. Велика кількість дипломованих безробітних з вищою освітою і надією на формування «середнього класу» стане причиною для політичної нестабільності. З викликами такого масштабу наша країна ще не стикалась.

На Всесвітньому економічному форумі, який завершився в Брюсселі у січні 2019 року обговорювалися проблеми, пов'язані з «четвертою промисловою революцією», її складові наслідки від впровадження для країн світу, напрямки вдосконалення освіти, інші проблеми світової економіки [9].

Суспільство перейде від товарної економіки до інтелектуально-креативної. Країни, що будуть орієнтуватися суто на сировину, занепадатимуть і біднітимуть. Через автоматизацію виробництва низькокваліфіковані працівники масово втрачатимуть роботу, і це може спричинити соціальні вибухи.

За оцінками дослідницьких інститутів, у наступні десять років зникне 800 мільйонів робочих місць, які буде замінено роботами чи певними алгоритмами. Це суттєво вплине на всю систему освіти.

Вища освіта базуватиметься не на запам'ятовуванні матеріалу, а на розвитку навичок аналізу, аргументації та прийнятті рішень і стане індивідуальною і автономною. Підручники буде наділено штучним інтелектом, що визначатиме наповнення наступної сторінки залежно від інтересів читача й автоматично здійснюватиме оновлення інформації. Щоб досягти успіху, треба буде розвивати риси, недоступні роботам: уяву, креативність, ініціативність та лідерство.

Розбудова національної системи освіти є одним із головних напрямів українського державотворення. Адже головним суб'єктом усіх процесів, що здійснюються, є людина. І залежно від того, яку систему знань, компетентностей,

цінностей вона освоїла й сповідує, таким будуть її помисли і дії, а отже – такими будуть суспільство і культура, які вона утворює.

Попри низку суперечностей і не вирішених завдань, сформована українська освіта за роки незалежності розвивається і вдосконалюється. Тільки спільними зусиллями суспільства вона зможе досягти високого вітчизняного і міжнародного визнання.

Список літератури:

1. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14.11.2019 № 294-IX. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/info/T190294.html (дата звернення 20.03.2020)
2. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України від 23.11.2018 №2629-VIII. Офіційний вісник України від 21.12.2018. 2018. №98. С. 67 (дата звернення 20.03.2020)
3. Шпак Ю. Дипломированная бедность. Аргументы и факты в Украине. 2019. №5. С. 24
4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Офіційний вісник України від 15.08.2014. 2014. №63. С. 7
5. URL: <http://obozrevatel.com> (дата звернення 03.04.2020)
6. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання запровадження індикативної собівартості». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-postanovi-kabminu-pro-deyaki-pitannya-zaprovadzhennya-indikativnoyi-sobivartosti>
7. Антропов И. Когда появится летающий автомобиль? Аргументы и факты в Украине. 2019. №28. С. 21
8. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/science/2017-02-26/osnovatel-prometheus-spros-na-onlayn-kursyi-v-ukraine-bolshe-chem-na-zapade/10468> (дата звернення 17.04.2020)
9. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/01/27/644694/> (дата звернення 22.04.2020)